

Sağlık haberciliğinin ABC'si

Dr. İbrahim Ersoy

1999 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun oldu. 1999 yılında Medimagazin Gazetesini çıkarmaya başladı ve 15 yıldan bu yana gazetenin genel yayın yönetmenliğini yapmaktadır. Tıp hekimlerine yönelik 12 adet kitabın editörlüğünü de üstlenen Dr. Ersoy, ayrıca 1998 yılından bu yana Hekimler Birliği Vakfı'nın yöneticiliğini, 2012 yılından beri de Sağlık İletişim Derneği'nin kurucu başkanlığını yürütmektedir. Çalışma alanları sağlık politikaları, sağlık eğitimi ve sağlık iletişimidir.

Sağlık haberleri, hem toplumun sağlığını doğrudan hem de sağlık giderlerini dolaylı yoldan etkilemesi nedeniyle son yıllarda önemini giderek artırmıştır. Bu stratejik önem, nicelik açısından sağlık haberlerinin medyada görünürlüğünü artırmışken, nitelik olarak da tartışma konusu olmuştur. Bu yazının amacı Türkiye'de mevcut sağlık haberciliğinin bir fotoğrafını çekmek, konuyla ilgili tartışmalara yer vermek ve sağlık haberciliğinin geleceği açısından bir perspektif sunmaktır.

Sağlık haberleri

Bilim haberleri ve özelde de sağlık haberleri, içinde "haber" unsurlarının evrensel niteliğini taşıırken, diğer taraftan da "bilgi" verdiklerinden dolayı, diğer haber türlerinden farklılık gösterir. Sağlık haberleri, kamusal alanı daha geniş kapsamı nedeniyle de, bilim haberleri açısından bir adım öne çıkar. Bu iki nedenden dolayı sağlık haberi; kamuyu sağlık alanında etkileyen her türlü haberi içerisine alır. Sağlık haberleri, sağlığın; ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal, dini, felsefi birçok yönü olmasından dolayı geniş bir alana sahiptir. Sağlığın bu kadar geniş bir çerçeveyi içine alması, aslında bir haberin sağlık haberi olup olmadığına okuyucunun/ izleyicinin mi yoksa haberi yayımlayanın mı karar vermesi gerektiği ile ilgili bir tartışmaya da neden olabilir. Ülkemiz açısından bir örnek vermek gerekirse, Sosyal Güvenlik Kurumu'nun bir tıbbi girişimi tamamen ekonomik nedenlerden dolayı geri ödeme listesinden çıkarması,

doğrudan kamu sağlığına yönelik bir eylem olarak algılanabilir ve bu haber ekonomi haberi olmasının yanı sıra aynı zamanda sağlık haberi. Dolayısıyla sağlık haberlerine asıl karar veren, haberi okuyan/izleyendir.

Burada değinmemiz gereken diğer bir nokta ise, haberciliğin yeni medya denilen sosyal medya ile ayrı bir boyut kazanmasıdır. Haberciliğin tüm alanlarını etkileyen sosyal medya, diğer haber türlerinde olduğu gibi sağlık haberlerinde de değişime yol açmış, tek yönlü haber yerine iletişimi gerekli kılan bir hale bürünmüştür. Bu ise sağlık haberciliğinin gelecekte "sağlık iletişimine" dönüşmesinin öncülü kabul edilebilir. Halen yürütülmekte olan sağlık haberciliğinde ise "ilan-reklam sağlık haberi" veya halkla ilişkiler PR şirketlerinin gönderdiği bir basın bülteninin sağlık haberi olup olmadığı tartışma konusudur. Bu durum belki sağlık haberlerinin kalitesi konusunda bir tartışma alanı içine girerken, söz konusu yayınların kamunun sağlığını etkilediği ve bir sağlık haberi olduğu gerçeğini değiştirmez. Sağlığın politik, sosyal birçok yönü olduğu gibi kendi içinde de ayrıldığı birçok alan olması (kardiyoloji, radyoloji, acil hastalıklar, bakım hizmetleri vb.) sağlık haberlerinin zenginliğinin yanı sıra alanda haber yapan muhabir için zorlukları da beraberinde getirir.

Sağlık muhabirleri

Türkiye'de sağlık haberi yapan 40'a yakın sağlık muhabiri bulunmaktadır. Bu muhabirlerden yaklaşık dörtte üçü halka yönelik yayınlarda, geri kalanı da sadece sağlık profesyonellerinin

okuduğu yayınlarda haber yapmaktadır. Ulusal gazetelerin ve televizyonların birçoğu alanında uzman sağlık muhabiri istihdam ederken, ajanslarda sadece sağlık haberleri üreten muhabirler mevcuttur. Sağlık muhabirliği, hem medya yönetim kadrosu tarafından hem de bu alanda çalışmaya başlamış muhabirler tarafından sağlık alanının bir uzmanlık alanı olarak yeterince benimsenmemesi nedeniyle, değişimin diğer alanlara göre daha fazla olduğu bir haber alanı olarak sorun yaşamaktadır.

Sağlık haber sunucuları

Türkiye'de hem ulusal, hem de yerel medyanın sağlık haberlerine ilgisi oldukça yüksektir. Görsel medyada da durum farklı değildir; neredeyse her televizyonda bir sağlık programı mevcuttur. Ulusal gazetelerde son yıllarda başlayan "sponsorlu sağlık sayfaları"nın ardından televizyonlarda da "sponsorlu sağlık programları" giderek artmakta, ne yazık ki sağlık alanı medya için tamamen bir gelir kaynağı olma yönünde ilerlemektedir. Sponsorlu "sayfa" ve programların temel çıkması, verilen sağlık bilgilerindeki tarafsızlık ve doğru bilgi sorunudur. Hastane veya kişi bazlı yapılan sponsorlu sayfa ve programlarda, kamu sağlığından daha önce, sponsor olan kişi veya kurumun ticari öncelikleri gelmektedir. Bu durumun yaygınlaşması, sağlık haberciliği açısından bir tehdit olarak algılanabilir.

Sağlık haberciliğindeki diğer önemli tehdit ise internette yer alan sağlık haber ve bilgilerindeki aşırı "kirlilik"tir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) son verileri,

bu kirliliğin ne kadar dikkat çekici boyuta ulaştığını da gösteriyor. TÜİK verilerine göre internet kullanımında ilk sırada sosyal medya, sonra haber siteleri onun ardından ise sağlık bilgileriyle ilgili aramalar geliyor. Bir anlamda her gün bu kirli havuzda binlerce insan yüzüyor. Sadece bu yönüyle ilgili bile düşünülse, sağlıkla ilgili yayınların ne kadar önemli olduğu görülecektir. Birçok kez internetteki sağlık yayınlarına yönelik bir düzenleme düşünülse de, bu gerçekleşmemiş ve internetin doğası gereği gerçekleşmesi de imkânsız görülmektedir.

Sağlık haberlerinin bilgi kaynakları

Türkiye’de yayımlanan sağlık haberlerinin önemli bir bölümü hekim görüşlerinden oluşur. Bunun dışında bilimsel yayınlardan kaynak gösterilerek yapılan habercilik ve diğer kurumsal görüşler haber olarak diğer başvurulan kaynaklardır. Hekim ve medya ilişkisi, sağlık haberlerinin önemli bir kaynağı olması açısından dikkat çekilmesi gereken bir ilişkidir. Bu ilişkinin sağlıklı olmaması, bazen toplum sağlığını tehdit eder bir duruma dahi yol açabilir. Hekim-medya (muhabir) ilişkisindeki en temel sorunları, güvensizlik ve anlaşılabilirlik olarak sıralasak, sanırım epey kapsayıcı bir tanımlama yapmış oluruz. Hekimlerin medyaya duyduğu güvensizlik ve bir anlamda da korku, iletişim kurmanın önündeki en büyük iki engel olarak sayılabilir. Burada bazı hekim-medya ilişkilerinin de reklam aracı olarak sık kullanıldığını ifade etmek gerekir. Ülkemizdeki birçok akademisyenin medyayla iletişiminin bir şekilde önünü açmanın, sağlık haberlerindeki kalite ve zenginliği artıracakları aşikârdır.

Diğer taraftan medya gözüyle olaya bakıldığında en büyük sorun, hekimlerin sağlık bilgilerini yeterince anlaşılabilir olarak sunamamasıdır. Muhabirler, hekimlerin meslektaşları arasında kullandıkları Latince kelimelerle bezeli “tıp dilini” halkın anlayacağı bir hale dönüştürme hususunda zorlanmakta, bazen sadece dilden kaynaklanan önemli sorunlar yaşanmaktadır. Her iki tarafın da zaman kısıtlılığı, son çıktı olan haber ürününün istenilen şekilde olmaması için bir diğer önemli sorun olarak sayılabilir. Ayrıca pek çok uzman hekim; zaman sorunu, medyatik hekim olarak anlaşılma endişesi ve vereceği demecin halka yanlış aktarılacağı gibi endişelerle medya mensuplarına görüş açıklamamaktadır. Bu durum, muhabirleri, sponsorlu çalışmaları özel sağlık merkezlerinin uzmanlarına yöneltilmekte, böylece konunun en doğru uzmanlarının görüşlerinden istifade edilememektedir. Bu ilişkinin gelişmesi ve her iki tarafın birbirini daha iyi anlayabilmesi, sağlık

haberlerinin kamu sağlığı üzerindeki etkisini arttıracak önemli bir nokta olarak vurgulanmalıdır.

Halkın sağlık haberlerine bakışı

Toplum olarak sağlık bilgilerinde medyada başvuru kaynaklarımız sırasıyla internet, televizyon ve gazetelerdir. Burada internetin bir haber kaynağından çok bilgi kaynağı olarak kullanıldığını vurgulayalım. Bu kaynaklardan beslenen vatandaşların izledikleri veya okudukları bilgiye genel olarak güvendiklerini, hatta bu bilgileri kendi bedenleri üzerinde uygulayanların olduğunu belirtmekte fayda var. Hekimlerin iş yoğunluğundan dolayı birçok hastaya hastalıklarıyla ilgili bilgi vermede güçlük çektikleri göz önüne alındığında, hasta ve yakınlarının bu boşluğu medya ile doldurmaları, sağlık haberciliğinin önemini de artırıyor.

Sağlık haberleri ve sosyal medya

Başta vurgulandığı gibi sosyal medyadan sonra iletişimin farklı bir boyut kazanması, sağlık haberciliğinde de önemli bir kırılmaya neden olmuştur. Artık birçok hastane ve hekim, hastalarına sosyal medyadan ulaşır olmuş; onlarla “etkileşim haline” girmiştir. Özellikle sosyal medyada görsel destekli spot sağlık bilgilerinin talep görmesi, hekimleri de bir anlamda “sağlık habercileri” haline getirmiştir. Geleceğin iletişim modeli olarak yeni medya içinde yer alan sosyal medyanın sağlık haberciliğine çok daha farklı bir boyut kazandıracığı ve haber sunucularının da bu anlamda yeniden organize olacağı da kaçınılmaz görünüyor.

Sağlık haberciliğinin denetimi

Denetim, sağlık habercileri arasında her zaman için bir gündem olmuş ve konu hakkında birçok görüş ileri sürülmüştür.

Sağlık haberlerinin, kamu sağlığını doğrudan ilgilendirmesi nedeniyle bu “denetim” konusu sürekli gündemde tutulmakta, sağlık habercileri de buna gönüllü olmaktadır. Ancak bu denetimin nasıl ve kim tarafından yapılacağı noktasında tartışmalar yaşanmaktadır. Bu konuda Sağlık Bakanlığı geçtiğimiz Haziran ayında bir adım atmış ve medya önüne çıkan uzman konukların artık açıklamalarının bilimsel gerçeklere dayandığını yazılı olarak belgelemek zorunda olduklarını belirtmiştir. Verilen her demecindeki tüm bilgilerin bilimsel gerçeklere dayandığının yazılı olarak belgelenmesinin zorluğu, belki de imkânsızlığı bir yana, bu konudaki yaptırımların ne olacağı hâlihazırda netlik kazanmamıştır.

Sağlık haberciliğinin geleceği

Dünyada ekonomik ve politik anlamı olan her değerın yükselmesi gibi, sağlığın da yükseldiği ve yaşlanan dünya nüfusuna ülke yönetimlerinin çözüm aradığı dünyamızda; sağlık, tarihte olduğu gibi gelecekte de yükselen değer olarak kalacaktır. Sağlık haberciliği ise buna paralel olarak gelişecek ve yakın zamanda teknolojik gelişmelerden dolayı form değiştirecektir. Türkiye’de hem sağlık iletişimi hem de sağlık haberciliği konusunda yetersiz olan literatürün önümüzdeki yıllarda hızla artacağı tahmin edilmektedir. Sağlıkla ilgili bilgi kirliliğinin had safhaya ulaşması, alanın uzmanlarının değerini arttıracaktır. Uzman sağlık habercilerinin yetişmesi bir yana, sağlık haberciliğinin kendi içinde dahi uzmanlaşmaya gitmesi gerekse de, henüz bu konuda umut vadedilen gelişmeler yoktur. Konvansiyonel haberciliğin teknik anlamda yetersizliği şu an için gözlenirse de, habercilik ruhunun teknolojik olarak donatılması ile birlikte gelecekte sağlık haberciliğinde de önemli gelişmelerin yaşanacağı öngörülmektedir.